

**SAPIENTIA
ERDÉLYI MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEM
CSÍKSZEREDA**

Mobilitás Alsósófalván (1918-1989)

- félévi dolgozat -

Készítette: Biró Róbert

© Csíkszerda - 2005

Tartalomjegyzék

Általános áttekintés	3.
Mobilitás 1918-1940 között (Cseresnyés György életútja)	4.
Mobilitás a II Világháború után	5.
Mobilitás 1968 után (Ingázás).....	7.
Források	9.

Általános áttekintés ¹

A XX. század elején hárman vándoroltak ki Argentínába, egy személy az Amerikai Egyesült Államokba. Argentínából mindhárman hazatértek, az út számukra sokat jelentett az ismeretek gyarapodásában, de kevés anyagi jövedelemmel járt. A későbbi kivándorlók, illetve azok rokonai még tartják a kapcsolatot az itthoniakkal, illetve azok leszármazottaival. A kommunizmus évei alatt senki sem került hátrányos helyzetbe nyugaton élő rokonaik miatt. Ez alatt tízen távoztak külföldre, ezek közül nyolcan engedély nélkül, vagyis szökve. Névleges házasságot nem kötöttek a kitelepedés megkönnyítése érdekében. A fontosabb célországok, ahová a legtöbben távoztak: Magyarország, Amerikai Egyesült Államok és Kanada. Az itthoniakat a külföldre távozottak pénzzel (valutával) és gyógyszerekkel, valamint élelmiszerekkel segítik.

A kommunizmus éveiben ('40-es, '50-es, '60-as évek) nagyon sokan költöztek városokba, ipari központokba a jobb megélhetés reményében, úgy, mint: Székelyudvarhelyre, Szovátára, Barótra, Székelykeresztúrra, Csíkszeredába, Aradra, Temesvárra, Vajdahunyadra. Ez utóbbiban az alsósófalviak egész utcát alkottak. ² Az elköltözöttek és az otthoniak között nagyon szoros a kapcsolat. A vallásos ünnepekre, lakodalmakra, temetésekre, még ha kell Kanadából is, hazamennek. Sokan költöztek vissza a faluba nyugdíjazásuk, vagy más okból Vajdahunyadról és Barótról. Általában évente megszervezik a kortárstalálkozókat is, melyre nagy számban hazamennek a külföldön élők is.

Volt és van ingázás, a legtöbben Székelyudvarhelyre (37 km), Szovátára (10 km), Korondra (8 km), és Parajdra (3 km) ingáztak. Az ingázók az állami vagy magántulajdonban levő vállalatokban végzett munka után az otthoni mezőgazdasági munkálatokban is részt vesznek.

A kommunizmus éveiben költözött két idegen család a faluba, melyből egyikük elköltözött. Erőszakkal kényszerlakhelyre egyetlen családot sem költöztettek el.

A falu jelenkori társadalmi helyzete ³

A faluban sok a nyugdíjas. Közülük – aki egészséges – földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik. Az értelmiséget a pap, a kántor, óvónők, tanítók, tanárok, könyvelők és hivatalnoknők alkotják (utóbbiak Parajdon dolgoznak az Erdészeti Hivatalnál, vagy a községi tanácsnál).

Mobilitás 1918-1940 között (Cseresnyés György életútja) ⁴

Cseresnyés György (1895-...) az egyik személy, aki Argentínáig eljutott élete során. Rengeteget utazott a határon belül is. Első nagyobb útja az I. Világháborút követően volt, amikor kinevezték a parajdi bányászok szervezetének vezetőjévé. A Bányászok Szakszervezetének központja Kolozsváron volt, ezért neki is oda kellett utazni, hogy munkáját végezhesse.

Határon túli utazását legelőször Észak-Amerikába tervezte, de oda nem engedélyeztek vízumot. Argentínába megkapta a szükséges vízumot, és 1924. március elsején útnak indult. A Bukarest-Lugos-Temesvár-Zsombolya-Szabadka-Zágráb vonalon Triestbe utazott. Innen elhajózott Nápolyig, ahonnan elindult, ugyancsak hajón a Földközi tengeren és a Gibraltár-szoroson át az óceán fele. Útközben megálltak Las Palmas városában (Kanári szigetek), Sao Paoloban (Brazília) és végül Buenos Airesben, Argentína fővárosában. Élettörténetében leírja, hogy nem telt túl mozgalmasan az út Argentínáig, mert alig tudott értekezni az emberekkel, és sokat unatkozott.

Majdnem három évet dolgozott Argentínában, de a harmadik évet már nem töltötte ott. Egy német, szarvasmarhákat szállító hajóra szállt fel, mint állatgondozó munkás, és elindult hazafele. A hajó a Zöldfoki szigetek, Madeira sziget és Lisszabon érintésével ért el a La Manche csatornáig. Három hónapi hajózás után kikötöttek Hamburgban. Vonattal utazott Budapestig érintve Lipszét, Passaut, Linzét és Bécsét. A budapesti román konzulátuson megtagadták tőle a vízumot azzal az ürüggyel, hogy előbb Bukarestbe kell küldeni a kérvényt jóváhagyásra; ezt akkoriban fél év alatt sem hagyták jóvá. Elhatározta, hogy, akár mint szökevény is, hazamegy. Szerencsésen átkelt a határon, Aradig vonatozott, és rövid pihenő után egészen Parajdig ment vonaton. „Így jöttem haza, hogy újból tovább menjek”.

1926 őszén elutazott Abrudbányára, látogatóba. Abrudbányáról elgyalogolt Zalatnáig ugyancsak meglátogatni valakit. Ugyanezen év novemberében munkát keresni ment Nagyszebenbe. Talált is munkát, de nem volt megelégedve vele. Többet akart keresni, hogy odahaza egy kis birtokot vehessen. 1927 áprilisában hagyott fel Nagyszebeni munkahelyével, Feketehalomba költözött, és munkát kapott az ottani kőszénbányában. Lakása hat kilométerre volt a bányától, és az oda-vissza utat minden nap gyalog tette meg.

1928 augusztusa végén költözött Holbákra, és ott is egy bányában dolgozott. Egy baleset következtében abba kellett hagynia a munkát, és végleg hazaköltözött Alsósófalvára. Csak ezek után házasodott meg, és alapított családot.

„1929. november havában idehaza, mármint mankóval járó nyomorék ember, kis hajlékomban újra kezddtem az életemet. Az volt a számításom, hogy többet nem vándorolok”.

Mobilitás a II. Világháború után ⁵

Egyik interjú készítésekor, amelyben Petrás László bácsival (Laci bácsi) és Biró Vencellel (édesapám) beszélgettem, sok mindenre választ kaptam az Alsósófalván történő mobilitással kapcsolatban. Miután elmagyaráztam Laci bácsinak, hogy miről is akarok beszélgetni vele, így kezdte a mondandóját: „Az I. Világháború szétszórta a népet. Sokan elmentek Amerikába. A II. Világháború ugyancsak ezt csinálta, például a II. Világháború ennek a falunak a fiatalságát szolgaságra kényszerítette”.

A II. Világháború után sokan kényszerültek szülőfalujuktól távoli helyeken dolgozni. Laci bácsi a háború után, 1945-ben el kellett menjen szolgálni Énlakára, ahol négy évet dolgozott. Addig otthon földműveléssel foglalkozott. Énlakára nem egyedül ment, hanem hat másik alsósófalvi személlyel, név szerint: Kacsó Zoltán, Farkas Gergely, Kacsó Jóska, Kálmán Kálmán, Cseresnyés Kálmán és Szabó Károly. A katonaság után sokan elmentek a faluból a nagyvárosokba, Temesvárra, Kolozsvárra, Bukarestbe, de a legtöbben Vajdahunyadra. Letelepdedtek, és ott megházasodtak. Letelepdedni nem volt nehéz, mert, a legtöbben saját házat tudtak építeni. Aki nem, az tömbházlakást kapott az államtól, amit később megvásárolhatott. Tehát az alsósófalviak általában magyarlakta vidékekre, városokba mentek, mondhatni csak Erdély területén belül mozogtak. Moldvába és Havasalföldre elenyésző arányban vándoroltak el (kivétel Bukarest, ahová jó pár alsósófalvi elköltözött vagy utazott). Inkább kereskedés céljából utaztak az emberek az Alföldre, kósót vittek. „Megrakták a szekereket sóval, s elcserélték az Alföldön gabonáért”.

Mivel a bányászathoz szinte minden alsósófalvi férfi értett, nagyon sokan mentek el dolgozni a Zsil-völgyébe, és sokan még most is ott vannak. Laci bácsi emlékei szerint a kollektivizálás ideje alatt mentek a legtöbben a bányákba. Akkor még azok a férfiak is oda mentek dolgozni, akik addig földművelésből éltek. A parajdi sóbányában is ugyanebben az időszakban volt a legtöbb munkás. A '80-as évek elejére például olyannyira sok bányász dolgozott ott, hogy a fölösleges munkaerőt át kellett irányítsák az ország más bányászvidékeire. A sóbányába naponta ingáztak Alsósófalváról, gyalog (Laci bácsi például 10 éven keresztül gyalogolt minden nap, amíg a bányában dolgozott). Édesapám emlékei szerint 1971-72-től indult autóbuszjárat, az úgynevezett bányászbusz. A favágók és a kőtörők is messzi helyekre elmentek dolgozni, a Hargitától a Bucsinig, Szovátától Piatra Neamț-ig. Szinte mindegy volt, hogy milyen munkahelyet kerestek, mert a lényeg az volt, hogy általában szezonmunkára mentek. A telet ledolgozták, és amikor eljött a mezei munka ideje, akkor szabadságot vettek ki, s hazajöttek megművelni a földet.

A faluból vittek munkásokat a Duna csatorna építésekor, a Segarcea-nál (Románia és Ukrajna között) épülő magasfeszültségű oszlopok felállításaikor, de még a csernavodai atomerőmű

építések is. Ezekre a helyekre büntetett embereket (például akiket verekedés miatt tartóztattak le) és kulákokat vittek kényszermunkára.

Szórakozás céljából a kommunizmus éveiben ritkán utaztak, mozdultak el otthonról a falusiak. Csak a fiatalok jártak el néhány fesztiválra.

A kapcsolattartás az elköltözöttek és az otthoniak között szoros. Akik távol vannak, fontos alkalmakkor mindig hazamennek. De volt arra is példa, hogy egy család nem ment haza lakodalom alkalmával, mert összevesztek a vagyon miatt az otthoniakkal.

Külföldre a legtöbben Magyarországra mentek. A II. Világháború alatt, amíg Észak-Erdély még Magyarországhoz tartozott, sokan költöztek oda véglegesen (Laci bácsi édesanyjának egyik testvére is oda költözött a Bécsi döntést követően, letelepedett, és magyar állampolgárságot kapott). A kommunizmus ideje alatt a költözés a legtöbb esetben szökve történt. '89 után, ahogy a határok „felszabadultak” rengetegen elmentek. Amerikába is költöztek el ebben az időszakban. Laci bácsi itt is említ egy példát, a nagybátyját, aki élete utolsó napjait is Amerikában élte le. Ebben a bizonyos esetben, Laci bácsi nagybátyjának úgy sikerült „kimenni”, hogy a háború alatt Németországban harcolt, és onnan jutott el az Egyesült Államokba. Összességében azt lehet mondani, hogy Alsósófalván - 40-50 évvel ezelőtt - nem lakott olyan személy, akinek valamelyik rokona vagy leszármazottja ne költözött volna el a faluból.

1918-1989 között Alsósófalváról kerültek ki értelmiségiek és egyetemet végzett személyek is, de közülük kevesen tértek vissza a faluba, hogy ott fejtsék ki tevékenységüket. Ennek oka - mint sok más székelyföldi településen is - a szegénység volt. Nagycsaládok léteztek, a megélhetési körülmények nehezek voltak, és ezek a személyek tudásukat kevésbé tudták kamatoztatni Alsósófalván. Sükösd Ferenc (1933 - 1972) is azon kevés értelmiségiekhez tartozik, akik Alsósófalváról származnak. Ő, mint festőművész Marosvásárhelyen fejtette ki tevékenységét. „Erdély nagy részét bebarangolta. Kovásznán, a Sóhegy tetején, a tengerparton, mindenhol az embert kereste”. Egy másik alsósófalvi értelmiségi Fülöp G. Dénes (1931 - 2005), református pap volt. Ő már visszatért szülőfalujába, és ott végezte lelkipásztori tevékenységét. Cseresnyés Gyula, szintén Alsósófalváról származó értelmiségi, színművész. Szatmáron és Temesváron tevékenykedett, ismert személy. Más, Alsósófalváról származó, de tevékenységüket máshol kifejtő értelmiségiek: Biró András (mérnök a székelyudvarhelyi Matrica gyárban), Biró Sándor (vallás tanár és történész Magyarországon), Szabó Piroska (zenetanárnő Szovátán), Kacsó Salomie (rajz szakos tanárnő Bákóban), Biró András (gépészmérnök Székelyudvarhelyen).

Mobilitás 1968 után (Ingázás) ⁶

Tófalvi Zoltán 1979-ben megjelent műve - Pogány fohászok faluja - a sóvidéki falvak helyzetét hivatott bemutatni a '70-es években. Ezen belül egyik fejezetben a szerző Alsósófalvát mutatja be. A fejezeten belül is egy rész kapcsolódik a mobilitás témájához.

„A felsősófalvi megállótól négyes-ötös csoportokban eregélnek haza az alsósófalviak. Furcsának tűnik ez a múlt századi metszetekre emlékeztető gyalogos, szekeres forgalom, hiszen az újságok többször is arról áradoztak: ez a település is végre bekapcsolódott az országos vérkeringésbe”. Ekkor indult be a „városközi”, amely összekapcsolta a két Sófalvát a községközponttal, Parajddal. A délutáni órákban indult külön autóbuszjárat Marosvásárhelyről Alsósófalvára. Ennek köszönhetően aszfaltozták le a két Sófalvát összekötő utat. Ennek ellenére sokan még ekkor is elszigetelődésről beszéltek.

A falu központjában, ahol a megálló volt, naponta akár száz ingázó munkás is várta a buszt. „-Ha legalább nyitva volna a bodega, az ember bé-béhúzna egy-egy pohárkával – élcelődnek a fiatalok”. Sok probléma volt az autóbusszal, mert mindenki azt akarta, ha már fizet 1 lej 50 banit, akkor az ő kapujában álljon meg. De a sófalvi már hozzászokott az ilyen helyzetekhez, mivel négyszáz éve ugyanazt járták. Bárhová mentek, a sóbányára, az erdőre, mindig gyalogolniuk kellett. A városközi busz is csak Parajdig vitte őket, annak ellenére, hogy a legtöbben Szovátnán dolgoztak. Példaként az egyik munkás helyzete: a busz fél kettőkor indul a falu központjából, és elviszi a parajdi szállodáig. Ott várnia kell legalább egy órát az udvarhelyi járatra. Mire munkába állhat fél négy lesz. A műszak éjjel tizenkettőkor ér véget. Legtöbbször ilyenkor már csak gyalogolva tud a nagyállomásra lemenni, ami egy óra gyaloglás. Ha szerencséje van, akkor felszállhat egy tehervonatra Parajdig, ahonnan ismét egy óra gyalog hazáig. Tehát délután fél kettőtől éjfél után háromig rengeteg idő eltelik, és a munkahelyen csak nyolc órát „pontálnak”. A két Sófalváról összesen hetvenkét személy volt ugyanebben a helyzetben. Kérvényezték egy buszjárat indítását, amely elvitte volna legalább a munkásokat Szovátaig, de fölöslegesen, mert senkit nem érdekelt.

„Nagyon sok család, hogy közelebb kerüljön a sóbányához, a falu alsó részében új utcát nyitott”. A földművelés asszonyközpontúvá vált, mivel egyre több férfi dolgozott a sóbányában (ebben a periódusban száznegyvenkét falubeli férfi), mások meg szétszóródtak a környék ipari egységeiben. Bányásznak lenni annyira divatos foglalkozás volt, hogy néhány bányászfeleség felhagyott a mezei munkával. „Olyan nincs, hogy továbbra is a földet túrja. Ő már bányászfeleség! Más kaszthoz tartozik. Attól kezdve megnyúlnak a szováti, parajdi, székelyudvarhelyi bevásárlások, s már a községi cukrászdában is huzamosabb időt lehet eltölteni”. Az ipari

egységekbe ingázók helyzete: többen (közel százan) Szovátára és Székelyudvarhelyre (hatvannégyen) ingáztak.

Továbbra is jelentős szerepet játszott a falu megélhetésében a hagyományos erdei munka. Hatvanan a baróti, ötvenketten a szovátai, és körülbelül hetven személy a székelyudvarhelyi erdőkitermelő egységeknél dolgozott (akár két-három hétig is távol kellett legyenek családjaitól).

A szokás szerint Alsósófalván többnyire „a lánynak kellett kikörmölje a staffrungra valót”. Sokan a lányok közül háztartási alkalmazottként (cselédlányként) dolgoztak valamelyik nagyvárosban. A hozománygyűjtés határozta meg a tengerparton és Szovátán, dolgozó szezonmunkások tevékenységét is. A '70-es évek előtt még százával indultak lányok és asszonyok a tengerpart üdülői fele, azután, az erkölcsi elzüllést elkerülendő, már csak nagyon kis arányban mentek.⁷

Források

1. Alsósófalva monográfiája (51-52 old.)
2. Alsósófalva monográfiája (49 old.)
3. Cseresnyés György, Életem története
4. Beszélgetés Laci bácsival és édesapámmal, Biró Vencellel
5. Tófalvi Zoltán, Pogány fohászok faluja (47-49 old.)
6. Tófalvi Zoltán, Pogány fohászok faluja (52-53 old.)

A megkérdezettek adatai:

1. Petrás László, nyugdíjas bányász és a parajdi bányazenekar (rezes banda) karmestere (szül. 1925. árpilis 12.)
2. Petrás Irma, TSZ. nyugdíjas (szül. 1926. október 17.)
3. Biró Vencel, tisztviselő (szül. 1957. október 1.)
4. Biró Erzsébet, TSZ. nyugdíjas (szül. 1928. december 7.)
5. András Benedek, nyugdíjas tanár (szül. 1937. május 16.)
6. András Ilona, nyugdíjas tanárnő (szül. 1940. január 15.)
7. Fülöp Erzsébet, eladónő (szül. 1956. február 14.)
8. Fülöp József, gépkocsivezető (szül. 1951. március 11.)
9. Fülöp Dénes, újságíró (szül. 1955. október 4.)